

YÛNUS DİVANI

Hazırlayan

Prof. Dr. Turan Karataş

HECE YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ / 11

1. KISIM: YÛNUS'UN SÖYLEDİĞİNİ KABUL ETTİĞİMİZ ŞİİRLER / 23

1. Harab Olmayınca İmaret Olmaz / 25
2. Her Kim Âşık Olmadı Benzer Kuru Ağaca / 26
3. Can İçinde Dostu Bulan / 27
4. Vallahi Hoş Lezzeti Var / 28
5. Dost Yoluna Giden Yolcu / 29
6. Sensiz Bir Adım Yol Yok / 30
7. Günahlar, Sevaplar Tartıla / 31
8. Sensiz İki Cihan Zindan / 33
9. Ağaç Ata Bindireler / 34
10. O Gül Asla Solmaz / 36
11. Erenlere Kibirlenme / 37
12. Aşk Mezhebi Dindir Bana / 38
13. Yanmadan Nice Oluna / 39
14. Tutmaz İsen Hak Sözü / 40
15. Gözüüm Pınar Olsun Ona / 41
16. Aşk Yolunun Yolcusu / 42
17. Maşükun Kokusu Güldür / 43
18. Altın, Mal Neye Fayda? / 44
19. Aşk Eteğın Tutmak Gerek / 45
20. Eyvah N'idelim Biz / 46
21. İstedığımı Buldum / 47
22. O, Gönüller İçinde / 48
23. Derman Bilen Ol Dost Ola / 49
24. Dirliğim Nicedir, Diyebilsem / 50
25. Her Şey Sana Bahâne / 51
26. Dünya Bir Değirmendir / 52
27. Yine Gök Tazelendi / 54
28. Yedi Türü Nişan Gerek Erenlere / 55
29. Aşkın Şükrânesi / 56
30. Az Söz Erin Görküdür / 57
31. Kördür Münkirin Gözü Âlem Münevver Olsa Da / 58
32. Gönül Evinde Kaygı Geremez / 60
33. Korkarım Ben Ölem Diye / 61
34. Değmeler Haldaş Olmaz / 62

35. Varlıktan Vazgeç / 63
36. Piştik Elhamdüllillah / 64
37. Her Nesne Sağlam Olur Temeli Aşk Olunca / 65
38. Aşk Ulu Bir Elbisedir / 66
39. Bunca Varlık İçinde Gitmez Gönül Darlığı / 67
40. Kâfir Müslüman Kimdir? / 68
41. Aşksız Din İman Gerektir / 69
42. Öfke Aklın Düşmanıdır / 70
43. Sen Sende Bulmaz İsen Nerde Bulasın Onu? / 72
44. Kılıç Kesmez Himmet Giyeni / 73
45. Taş Atana Gül Saçalım / 74
46. Ölmek Dirilmektir Âşıka / 75
47. Zamâne Vefaları Cefa Gelir / 76
48. Dost Gösterdi Didârını / 77
49. Dost Feryadın Can Kulağın İştir / 78
50. Her Dem Yeni Dirlikte Sizden Kim Usanası Dilsizler Haberini Kulaksız Dinleyesi / 79
51. Bu Yola Girmek İçin Nefs Öldürmüş Er Gerek / 80
52. Kimden Öğüt İstesem Sabır Gösterir Bana / 81
53. Şol Yel Esip Geçmiş Gibi / 82
54. Dünya Çirkine Kalan / 84
55. Dür Döker Lisanımız / 85
56. Yunus Hak Tecellisin Şair Dilinden Söyler / 86
57. Bu Canlara Hükmedeni / 87
58. Kin Tutanın Yoktur Dini / 88
59. Gönüllerde Bâki Ol Ki Pâk Olasın / 89
60. Karga İle Bülbülü Bir Kafese Koysalar / 90
61. Bana Seni Gerek Seni / 91
62. Amelle Baş Başa Kalınca / 93
63. Sarraflığı Öğrenmeyen Bu Gevheri Boncuk Sanır / 94
64. İbret İçin Gör Sinleri / 95
65. Tecelliden Nasîb Erdi Kimine / 96
66. Hor Görmegil Dervişleri / 98
67. Dört Kapı Kırk Makam / 99
68. Gönüllerde Yazılır Bu Kitabın Süresi / 101
69. Dostu Sevmek Kolay Değil / 102
70. Can Neymiş Dost Yoluna / 104
71. Yüz Kâbe'den Yiğrekdir Bir Gönül Ziyâreti / 105

72. Yüzüne Güneş Bakamaz / 106
73. Hak Yolunda Sabit Olmak / 107
74. Nefsin İtini Oda Yak / 108
75. Bakma Bu Dünya Yüzüne / 109
76. Dostu Görmek İçin Ayrık Basar Gerek / 110
77. Hakk'a Aşıkсан Eğer Hak Kapı Açar Sana / 112
78. Bu Canı Yağmaya Verdik / 113
79. Mana Bahrine Daldık / 114
80. Öldür Nefsin Dileğini / 115
81. Ey Gafil Aç Gözünü / 116
82. Bu Dünya Kahr Evidir / 117
83. Ölü İse Ten Ölü / 118
84. Câhil Gönü Taştan Beter / 119
85. Kaygı, Ne Kaygısı? / 120
86. Bir Kez Gönül Yıktın İse / 121
87. Aşık Aşkında Gerek / 122
88. Dost Haberin Gönül Duyar Erenler Cur'asın İçtim / 124
90. Can Gözüyle Bakan Görür / 125
91. Dost Elinden Ölü İsem / 126
92. Varlığın Can Olarak Yeter / 127
93. Bilmezem Aslım Nedir? / 128
94. Varlık Senin, Yunus Neci? / 129
95. Gülleri Derem Yürüyem / 130
96. Hiç Makam Yoktur Sensiz / 131
97. Ey Rahmeti Çok Çalab'ım / 132
98. Ben O'yum, O Da Ben / 133
99. Bunca Dilekle Nereye? / 134
100. Dostun Huzuruna Varmak / 135
101. Mansûr Oldum Asın Beni / 136
102. Dört Kitabın Manası Bellidir Bir Elifte / 137
103. Bir Aceb Makamda İdim / 138
104. Biridim, Bire Geldim / 139
105. 'Gül'e Yâr Olmaya Geldim / 141
106. Dünyaya Yumuşa Geldim / 142
107. Benim İşim Sevi İçin / 144
108. 'Kâlû Belâ'dan Geldim / 145
109. Aşkı Kılavuz Tuttum / 147

110. Dost Yüzün Görüp Geldim / 148
111. Ölecek, Anadan Doğan / 150
112. Hem Âşıkım Hem Sâdıkım / 152
113. Aşk Oldu Bana Kılavuz / 153
114. İçerim Ne Hâldedir / 154
115. Eğer Sabır Eyle İsem / 155
116. Sır Sözü Ayan Etmek / 156
117. Nefs İle Savaş Eylemek / 157
118. Derdim Kime Söyleyeyim / 158
119. Her Dem Dost İle Olmak / 159
120. Canını Aşka At Bildiklerini Unut / 160
121. Âşıklara Dükkân Olmak / 161
122. Vâsf-I Hâlim Yazar Oldum / 162
123. Hak Kapısını Açmak / 164
124. Sabahın Sinleri Gördüm / 166
125. Ölüm Ejderhalar Ezer / 168
126. Kınamayın Âşıkları / 169
127. Aczini Bil, Dilsiz Ol / 170
128. Dostu Sevelden Beri / 171
129. Hakikat Âleminde Marifet Söyle İken / 172
130. Cansız Gel Bu Kapıya / 174
131. Aşka Muvafık Mısın? / 175
132. Su Musun Toprak Mısın? / 176
133. Can İçinde Can Mısın / 177
134. Candan Geçmeden Canân İstenmez / 178
135. Bu Söz Aşk Âleminden / 179
136. Neme Gerek Uçmag Benim / 181
137. Bu Mal Sevgisi Niye? / 182
138. Aşksızlara Söz Deme / 183
139. Gönül Kirin Yuyan Gelsin / 184
140. Aşk İle Gelen Gelsin / 185
141. Vaslıdır Bize Derman / 186
142. Şöyle Garip Benim Gibi / 187
143. Ballar Balını Buldum / 189
144. Verme Dünyaya Gönül / 190
145. Başıma Dikeler Hece / 191
146. Maksuduma Erdim Bugün / 193

147. Âşıkların Ahvâli / 194
148. Aşkdan Eseri Olmayanın Son Menzili Ölmektir / 195
149. Benim Yüzüm Yerde Gerek / 196
150. Aşka Riyâ Katmayalar / 197
151. Aşk Hâlden Hâle Döndürür / 198
152. Bu Ne Sarp Zamandır? / 199
153. Dünya Benim Diyenler! / 200
154. Gönül Pası Yunmayınca / 201
155. Toprak Cümleye Yatak / 202
156. Bir Sabah Sinlere Vardım / 203
157. Sûreta Çoktur Âdem / 204
158. İştin Ey Büyük Küçük / 205
159. Dışım Göynür İçim Ham / 206
160. Aşkına Düşen Kişi / 207
161. Kemlik Cahilden Gelir / 208
162. Ölene Bak Gözün Aç / 209
163. Gitmeyecek Övünsün! / 211
164. Can Sırrını Can Bilir / 212
165. Hakikat Bir Ummandır / 213
166. Riya Çürük Yerde Durur / 214
167. Aşk Bir Güneşe Benzer / 215
168. Mizan-Terazi / 216
169. İki Cihan Dopdolu Hak / 217
170. Aşksızlara Söz Söyleme / 219
171. Âşık Ölmez Bâkidir / 220
172. Söztün Hülâsasın De / 221
173. Pervane Gibi Oda Yanmayan / 222
174. Acayıp Hâlim Vardır / 223
175. Âşık Bu Dünyayı Nider / 224
176. Bu Gidişe Akıl Ermez / 225
177. Gece Yanan Çerağ Nedir? / 226
178. Bu Dünyaya Mağrûr Nedir? / 227
179. Aşk Makamı Âlidir / 228
180. Bilmeyene Az Gelir / 229
181. Erenlerin Nazarı / 230
182. Ey Sözlerin Aslın Bilen / 231
183. Benlikten Uzak Yürü / 233

184. İlim Kendin Bilmektir / 234
185. Herkes Bir Nesneye Âşıktır / 235
186. Âşıklara Müjde Olsun / 236
187. Cahil Danışman Olmaz / 237
188. Hak Bir Gönül Verdi Bana / 238
189. Kendi Sözüne Münkir / 239
190. Sözüm Sensin, Özüm Sen / 240
191. Varlığın Yoğa Değişir / 241
192. Fâni Dünyadan Geçeriz / 242
193. Âşık Melâmet Gerek / 243
194. Mülk Ü Hânümân Neymiş / 244
195. Âşıklara Din Ne Hâcet / 245
196. Bu Dünya Bir Lokmadır / 246
197. Onu Candan Sevmeyenin Bil Ki İmanı Taş Oldu / 247
198. Âşıkın Gücü Sözüne Yeter / 248
199. Yûnus Bir Söz Söylemiş Hiçbir Söze Benzemez / 249
200. Kişi Neyi Sever İse Dilinde Sözü De Odur / 251
201. Mahfillerde Çiğ Olma / 252
202. Olmaz Sözü Demez / 253
203. Ömür Geçer Yok Yere / 254
204. Ayrılık Sarp Firaktır / 255
205. Gözüm İçinde Bakan Sensin / 256
206. Gönlü Akla Yâr Eylemek / 257
207. Öldürem Nefsim İtini / 258
208. Âşıklar Ölmez / 259
209. Gönülden Dertlenme / 261
210. Dilim Marifet Söyler Gönüm Hiç Kabul Etmez / 262
211. Bu, Başka Bir Yoldur / 263
212. Söz Ola Kese Savaşı / 264

2. KISIM: YÛNUS'UN SÖYLEDİĞİNDEN EMİN OLAMADIĞIMIZ
ŞİİRLER (1-75) / 265

SÖZLÜKÇE / 352

MISRA DİZİNİ / 373

KAYNAKÇA / 382

SUNUŞ

*Yedi yüz yıl evvel sayesi dünya gölgeğinden çekilip
Ölümsüzlük Yurdu'na göç eden
Büyük Yunus'a binlerce selam olsun*

Meşhur olan adıyla Yunus Emre, medeniyetimizi inşa eden bilge şairlerdendir. Söylediğı şiirler, kültürümüzün mayası, Türkçemizin yüz akıdır. Türk edebiyatının en kıymetli şairlerinden biri olduğunu herkes kabul etmiştir. Farklı dünya görüşlerine ve hayat tarzlarına sahip, çeşitli inanışlara mensup olan her yaştan ve her cinsiyetten okuyucusu vardır Yunus'un. Seveni pek çoktur. Şiir okuyucusu olup da yolunu Yunus Divanı'na düşürmeyenler yoktur denebilir. Çünkü onun söylediklerini okumadan "Türk şiirini tattım", bu aksakalı bilmeden "Türk edebiyatını tanıdım" demek, eksik sözdür. Anadolu'yu sözlerinin maneviyatıyla yoğuran, tohumlayan bu mana eri, Türk şiirini dahi mayalayan bir öncü erendir. Sözü yücelerden aşırıp gönlümüze düşüren bir pîrdir.

Yaklaşık on beş sene evvel, bir yazı vesilesiyle Yunus'un şiirlerinin tamamını dikkatle incelemem icap etmişti. Büyük ve itibarlı bir yayınevinden çıkmış Yunus Emre Divanı'nı okudukça zihnimde duran yahut daha evvel parça bölük okuduğum mısralardan, beyitlerden, şiirlerden farklı söyleyişlerle karşılaştım. Şaşırmıştım. Şiirlerin doğru şeklinin, Yunus'un söylediğine en yakın biçimlerinin hangi yayında olabileceğinin peşine düştüm. Yeni Türk abecesiyle ilk yayın olan Burhan Toprak neşrinden (1934) başlayarak Yunus şiirlerini içeren

-küyeleri “kaynakça”da kayıtlı- belli başlı kitapları okudum. Bir doktora çalışması olan Mustafa Tatçı’nın tenkitli metnini (1990) yeniden ele aldım, inceledim, diğerleriyle karşılaştırdım. Okudukça okudukça, kazanılmış Yûnus şiirleri aşinalığıyla yeniden baktığımda, mevcut yayınların hiçbirinin içime sinmediğini gördüm. Kıymetini inkâr etmeyeyim, okuduklarım içinde bana en güvenilir gelen Faruk K. Timurtaş’ın hazırladığı neşirdi (1980). Elinizdeki divanı hazırlama macerası, hadi cüreti diyelim, işte böyle başladı.

Bugün elimizin altındaki yazma Yûnus divanları, eski ve yeni alfabemizle basılan Yûnus Emre Divanı neşirleri incelendiğinde, “içindeki bütün şiirler Yûnus tarafından söylenmiştir” diyebileceğimiz “güvenilir” bir Yûnus şiirleri divanı/kitabı ortaya çıkarmanın mümkün olmadığı görülecektir. Çünkü Yûnus’un yapısını çattığı içine ballar balını kattığı neşideleri, söylenişinden en az yüz yıl sonra yazıya geçirilmiştir. Ondan bu kıymetli manzumeleri tekkelerde, meclislerde duyanlar, içlerinde şayet okuma yazma bilenler varsa, bir deftere/kâğıda yazmış olsalar veya ezberleyip okuma yazma bilenlere ulaştırıp yazılmasını sağlamışlarsa bile, bunların bir divanda/defterde toplanması yüzyıl/lar sonradır. Bu kadar uzun bir zaman diliminde söz konusu şiirlerin hafızalarda, dönemin şartları içinde farklı zamanlarda ve farklı kişilerce yazılan defterlerde ne kadar sağlıklı korunduğunu ve aktarıldığını düşünmek bile sağlam bir divan ortaya çıkarmanın zorluğunu hatta imkânsızlığını göstermektedir. “Divan-ı Yûnus” veya “Divan-ı Yûnus Emre” adıyla daha sonraki yüzyıllarda bir “yazma”da toplanan şiirlerin ya da cönklerde, şiir mecmualarında “Yûnus”dan birinin mahlasıyla karşımıza çıkan manzumelerin ayıklanması, ayrıştırılması ise başlı başına bir meseledir.

Yeni alfabemizle yayımlanan Yûnus Emre divanlarında 115’den 415’e kadar değişen sayılarda manzume bir araya getirilmiştir. Kanaatim şudur, Büyük Yûnus’un söylemiş oldu-

ğu şiiirlerin sayısı iki yüzden fazla değildir. Hazırlanan her yayının kendince bir tutarlılığı, bir izahı, bir meşruiyeti vardır kuşkusuz. Elinizdeki kitapta, adlandırma yadırganmazsa “Büyük Yünus”¹ ait olduğunu kabul ettiğimiz 212, onun söylediğinden tam emin olamadığımız 75 olmak üzere toplam 287 şiir yer almaktadır. Başkaca söylenirse, elinizdeki divan da, altı yedi asırdır dillerde söylenen, elyazlı defterlerde dolaşan, kitap olup yayımlanan “Yünus” şiirlerinden ciddi bir seçmedir. Ortaya çıkması yılları bulan büyük bir güldestedir. Yıllardır Yünus şiirlerini okuyan ve bu öncü şairin söyleyişine, edasına, şiir söyleme tekniğine aşına olduğunu iddia eden akademisyen bir okurun titiz seçkisi. Dışarıda kalan manzumelerin, buradakilerin farklı söyleyişlerle çoğaltılmış biçimleri olduğunu düşünüyorum.

Elinizdeki Divan’a alınan şiirler seçilirken nasıl bir yol izlendi, ölçütlerimiz neydi?

Bu kitabı yayımlama fikri somut olarak ortaya çıkmadan yıllarca önce başlamış ve basım aşamasına gelinceye kadar süregelmış bir hazırlık safhası var. Bu sürede, Yünus’un olduğu belirtilen ve kayıtlara öylece geçen şiirler tekrar tekrar okunmak suretiyle büyük ozanımızın diline, edasına yani şiir söyleme biçimine aşına olunmuştur. Öyle ki, “Büyük Yünus, şiiri şöyle söyler” diyebileceğimiz bir yakınlık, hadsizlik sayılmazsa bir çeşit yetkinlik sağlandı. Yünus’un şiirinde hâkim olan biçimsel öğelere, sessel motiflere; kullandığı kelimelere, tabirlere, terimlere, kalıp sözlere, tekrarlara, bağdaştırmalara tanış ve biliş olunmuştur. Bilindiği üzere, her şairin sözcükleri

¹ Türk edebiyatında şiir söyleyen Yünus’ların sayısı birden fazladır. Farklı devirlerde yaşadığı tahmin edilen dahası anlaşılan ve “Yünus”, “Aşık Yünus”, “Derviş Yünus”, “Yünus Dede”, “Yünus Abdal” hatta “Yünus Emre” mahlaslarını kullanan ayrı/başka şairler vardır. Bu kitapta şiirlerini bir araya getirmeye çalıştığımız Yünus’a, hem ilk söylemesi hem de yetenek yüceliği sebebiyle “büyük” sıfatını daha münasip görüyoruz. Yünuslar’ın hepsi bizim olduğuna göre, büyük demenin daha yakışan bir ifade olduğunu düşünüyoruz.

şiiirine alırken onları bir kullanma yordamı, hemen her kelimeye verdiği yeni bir konum, işlev, anlam vardır; cümlelerin malı olan sözcükleri kendine özgün kılışı, şiir diline yükseltişi söz konusudur. Şairin bu tutumu, neredeyse ilk şiirinden son şiirine kadar izlenebilir. Elbette yanlışlar, hatalar, istisnalar hep yanibaşımızdadır.

Büyük Yûnus'un söylediği şiirlerin ayırıcı, kendini belli eden vasıfları nelerdir? Tespit edebildiklerimiz şunlar:

Yûnus'un şiirine giren hemen her kelime, o şiirin hava boşluğunda bir çeşit yumuşaklık tülüne bürünür, incelik haddesinden geçer. "Miskin Yûnus"un söyleyişinde özgece bir naiflik vardır, yani bir çeşit tatlı acemilik ve bir çeşit kolay söylenmişlik. Fakat buradaki "acemilik" doğallığın söze konuşudur yahut dağılışıdır. Dense dense ustalığın acemiliği denir bu söyleme biçimine yani sehl-i mümteni.

Yapmacık, zorlama bir söyleme biçimine gönül indirmez Yûnus. Kolay kolay sanat yapmanın (tasannu') semtinden geçmez. Meselâ;

*Ne görür gülde ya biçâre bülbül
Ki gülistana karşı gulgul eyler*

biçiminde veya benzer bir beyit Yûnus'un dilinden söylenmiş olamaz kanaatimizce. Çünkü o, zoraki bulunmuş, yerine yakışmamış iğreti deyişlerin, içtenliksiz söyleyişlerin şairi değildir. Belki de hiç dikkat etmemesine karşın nazım tekniğine hâkim bir şair olarak görünür Yûnus. Basit hatalara düşmez, acemiliklerinde dahi bir güzellik sezilir.

Düşüncenin şiirde nasıl eritileceği veya "fikir oğlanı"na lâfız elbisesinin nasıl giydirileceği Yûnus'ça malûmdur. Bu nedenle, anladığımız/tanıdığımız kadarıyla, şiiri düşüncenin ırgatı kılan örneklere yüz vermez. Söz gelimi, onun dilinden şu biçimde beyitler sâdır olmaz:

*Muhammed'e bir gece Çalab'dan indi Burâk
Cebrâil eydür hâcem Mi'râc'a kıgurdu Hak*

*Aç kendine cinânun behişt ü didâr senin
Seni okur Sübhan'un ne yatarsın kıl yarag*

*Durdu Mi'râc kasdına yürüdü abdestine
Secde kıldı dostuna demedi yakın irak*

Yûnus'un davası, dileği, şiire yüklediği işlev bellidir; şiirinin yakın tanışı olanlar bilir bunu. Şiirdeki özden de anlaşılır, onu söyleyenin Yûnus olup olmadığı.

Yûnus'un şiirlerinde “ben/benlik/enaniyet” vurgusu göremeyiz; doğrucası böyle bir kaygı onun sözünde öne çıkmaz. Görülse de bu, “benlik” kamaşmasının tezahürü değil, aksine “ben”i/“ene”yi/“ego”yu yani nefsi terbiyeye, yermeye ilişkin bir endişedir. Bu alçakgönüllülüğün süreği olarak Yûnus'un dilinden “ısyân” duyulmaz; eksik söyledim, ne duyulması, sezilmez. Sakınımsız, pervasız, hadsiz hudutsuz değildir Yûnus. Sîretiyle sûretiyle, özüyle kabuğuyla Çalab'ına teslim olmuştur. Kendini, O'nu temsilen de olsa, Yüce Yaratıcı'nın yerine koyup yüksek perdeden konuşmaz; yani onun düşüncesinde bir çeşit panteizme yer verilmez. Yetmiş iki millete aynı nazarla bakan Yûnus'un salt bir insanlık dindarı (hümanist) olmadığını, Bektaşiliğe yakınlığının da bir sûfi muhabbetinden fazla bulunmadığını bu vesileyle söyleyelim. Bu kitapta okuyacağınız eserleri bunun delilidir.

Tekraren söylemek gerekir, Yûnus üslûp sahibi bir şairdir. Kendine özgü bir deyişi, edası vardır. Sözü, her yerde belli eder kendini. “Yûnus senin sözlerin nişandır bilenlere” dizesini bu bağlamda manidar ve uyarıcı buluyoruz. Burhan Toprak, hazırladığı *Yûnus Emre Divanı*'nın “Başlangıç” yazısında Yûnus'un şiirlerini kasederek “heyecan kelimeleri doldurur ve

kelimeler kuru kafalar gibi sırtmaz” der. Yûnus’un kelimelere kazandırdığı bu tiril tiril parlaklık bile, onun söylediği şiirin ayırımında önemli bir ipucudur.

Yûnus’un dili sade ve samimidir. Bize öyle geliyor ki yaşadığı devrin Türkçe konuşan insanları içinde Yûnus’un bu yalın dilini anlamayan ve sevmeyen yoktu. Döneminin diğer Türkçe şiir söyleyenleriyle karşılaştırıldığında Büyük Yûnus’un şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimelere fazlaca itibar etmediği görülür.

Yûnus, uzun söze de itibar etmiyor. Söylediği şiirlerin çoğu kısadır. Ortalama 7, 8 beyit. Daha kısa olanları da var, ama sayıları çok değil. On beyitten uzun olan manzumeler, kanaatimizce ya diğer Yûnus’larca söylenmiştir ya da yazıcılar/müstensihler tarafından mısralar eklenmiştir bunlara.

Yûnus’un söylediği şiirlerde pek “zayıflık” görülmez. Manzumelerin şiiriyetinde kusur azdır. Bu belirlemenin indi olduğu söylenebilir. Ne var, onun bedii ve edebî kıymeti yüksek eserlerini okuyan, “Büyük Yûnus”tan kusurlu şiir sâdir olmayacağını düşünür. “Yûnus” mahlasıyla yahut bu ismin başına sonuna eklenmiş sıfatlarla söylenmiş -şimdiye kadar tespit edilen- bine yakın şiirin iyilerini, arka planında bir felsefe, derin bir düşünce olanlarını Büyük Yûnus’un söylemiş olabileceğini düşünüyoruz. Bizcesi, Yûnus’un dilinden dökülen şiirler, tertemiz bir kaynaktan akıp gelen ve bulanmayan ak pak sular gibidir. Şiirin yürüyüşünde bir mânia varsa, söz gelimi kafiye fark edilir bir yapmacıklık yahut söyleyişte bir çeşit zorlama hissedilirse, “bu şiiri Yûnus söylemiş olamaz” demek geliyor içimizden.

Yûnus’un diye kayıtlara geçmiş bazı manzumeler, anlaşılıyor ki asıl Yûnus’ca söylenmiş şiirlere nazire olmak üzere yazılmıştır. Söz konusu metinleri yan yana koyduğunuzda, art arda okuduğunuzda bu benzerlik açıkça anlaşılıyor. Veyahut benzek dediğimiz örneklerin, asıl şiirin bir varyantı olduğu âşikardır. Bunlardan da mümkün olduğunca birini, Yûnus’a en

çok yakışanı aldık bu kitaba.

Yûnus'a ait olduğu varsayılan birçok şiirin, yazmalardaki beyit sayısı farklı farklıdır. Değişik zamanlarda ve coğrafyalarda yazıya geçirilen söz konusu manzumeler, tabiatıyla o yörede/o çağda söylendiği ve/veya hafızalarda kaldığı şekliyle yazıya geçirilmiş. Dahası var, bize öyle geliyor ki, şiirleri yazıya geçirenler de yukarıda bir vesileyle söyledim, kendilerinden bazı eklemeler çıkarmalar yapmış olmalı; belki kendilerince “düzeltmeler”. Çünkü şiirlerdeki kimi mısralar, beyitler genel yapıya, âhenge, anlam akışına uymamakta veya diğerlerinden pek zayıf görünmektedir. Bu şekilde sonradan eklendiğine kanaat getirdiğimiz beyitleri şiirden çıkardık. Söz gelimi, esas aldığımız Karaman nüshasında, sonradan sayfa kenarlarına, beyit aralarındaki boşluklara başka bir zamanda farklı bir yazıyla eklenen beyitler var. Bunları yazmayı elinde bulunduran/okuyan birinin yazmış olması muhtemeldir. Bunu hangi gerekçeyle yapmış olduğunu izah etmek kolay değil. Söz konusu nüshadaki 11. manzumeye sonradan yedi beyit eklenmiş. Şayan-ı hayrettir, bu şiirin mahlas beyti şöyledir: “Yûnus senin sözlerin nişandır bilenlere/ Gelmemiş sencileyin devr ü zaman içinde”.

Her ne kadar Yûnus'un sıfatları gibi görülse, düşünülse ve çoklarınca öyle bilinse de divanlarda karşımıza çıkan “Âşık Yûnus”, “Derviş Yûnus”, “Yûnus Dede”, “Yûnus Abdal” hatta Büyük Yûnus'un çok az kullandığı “Yûnus Emre” mahlasları farklı şairlere ait olmalıdır. Ayrıca “Said Emre” mahlasıyla şiir söyleyen bir âşığımızın olduğu da kaynaklara kaydedilmiştir. Her bir mahlasın geçtiği şiirin yapısına, biçimine ve özüne bakıldığında, her birinin özge şairler olabileceği akla geliyor. Kaldı ki “Âşık Yûnus”un başka bir şair olduğu, şimdiye kadar Yûnus'un sandığımız meşhur ilahilerin mübdii bulunduğu artık bilinmektedir. “Büyük Yûnus”un en belirgin sıfatı “mis-kin”dir. Şiirlerinde ya “Yûnus” ya da “Miskin Yûnus” mahlasını tabşırır en çok. Yukarıdaki lakaplardan “Yûnus Emre”yi çok

seyrek kullanmıştır. Bir iki şiirde “Âşık Yûnus” mahlasını kullandığını da görüyoruz; elbette “âşık”ı bir sıfat olarak koyuyor adının önüne. Diğerleri ise sonraki devirlerin “Yûnus”larına ait mahlaslar olmalı.² Bu isimler elbette manzumeleri ayırmada, ayıklamada mühim bir ipucu olabilmektedir. Bizi şaşırtan, Yûnus’un değil deyip dışarıda bıraktığımız manzumelerin bir kısmında “Yûnus Emre” mahlasının bulunmasıdır. Pek ihtiyatla diyebiliriz ki, Büyük Yûnus’tan sonraki zamanlarda yaşamış âşıklarımızdan biri de manzumelerine “Yûnus Emre” mahlasını koymuştur. Biraz da bu nedenle, elinizdeki kitaba alışılmış bir isim değil de “Yûnus Divanı” adını veriyoruz.

Yukarıdan beri saydığımız hassasiyetleri göz önünde bulundurmak koşuluyla bu divanı hazırlarken Yûnus yazmalarından en eski ve “güvenilir” olduğuna kanaat getirdiğimiz Karaman nüshasını esas tuttuk. Söz konusu yazmadaki 218 şiirden 182’sini, diğer yayınlarla karşılaştırmak suretiyle ve manayı bozmayan küçük değişikliklerle divana aldık. Söz konusu nüshada doğru yazılmadığını düşündüğümüz, şiirin bütününe uymayan, akışı ve manayı bozan bazı ifadeleri diğer nüshalara bakarak daha doğru yahut uygun olanı tercih ettik. “Madem güvenilir bir nüsha idi kalan 36 şiiri niçin almadınız” diye bir soru akla gelecektir? Bu yazmadan derlememize almadığımız manzumeleri, diğer Yûnuslar’ın söylemiş olma ihtimali yüksekti. Dört şiir, küçük farklılıklarla tekrar edilmişti, onlara da yer vermedim. Eksik şiirler vardı; bunlardan Büyük Yûnus’un söylemiş olduğuna kanaat getirdiklerimi başka yayınlardan tamamladım. Karaman nüshasında bulunmayan fakat Büyük Yûnus’un olduğunu kabul ettiğimiz/düşündüğümüz manzumeleri ise incelediğim diğer yayınlardan aldım. Şunu da kay-

² Karaman nüshasında mahlas beyti bulunan 207 şiirden 181’inde Yûnus, 13’ünde Miskin Yûnus, 8’inde Yûnus Emre, 3’ünde Âşık Yûnus, birinde Derviş Yûnus, birinde de Yûnus Dede’m mahlası kullanılmıştır (Uysal 2014: 41).